

Skutki wniesienia odpowiedzi na apelację w postępowaniu cywilnym z uchybieniem terminu

► **Szymon Rożek**¹

Artykuł porusza kwestię skutków procesowych złożenia w postępowaniu cywilnym odpowiedzi na apelację z uchybieniem terminowi przewidzianemu dla dokonania tej czynności. Zagadnienie to miało charakter kontrowersyjny, zaś wątpliwości nasiliły się po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego dokonanej ustawą z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw². Jak się wydaje, zmiany wprowadzone tą ustawą wymagają rewizji dotychczasowych poglądów. Jest to tym istotniejsze, że w stanie prawnym obowiązującym po 7.11.2019 r. przyjęcie określonej koncepcji teoretycznej może wywoływać istotne, realne konsekwencje procesowe. W artykule przedstawiono istniejące w tym zakresie poglądy, dokonując ich oceny i wskazując właściwe (w ocenie autora) rozwiązanie.

Wprowadzenie

Odpowiedź na apelację jest szczególnym pismem procesowym (przygotowawczym), wywołującym w praktyce szereg problemów³. Nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego dokonana ZmKPCU wprowadziła istotne zmiany w zakresie przebiegu postępowania apelacyjnego, które dotknęły m.in. właśnie odpowiedzi na apelację. Sygnalizowane problemy dotyczą przede wszystkim skutków wniesienia odpowiedzi na apelację z uchybieniem terminu dwutygodniowego przewidzianego w art. 373¹ KPC. Wątpliwości w tym zakresie istniały jeszcze na tle dawnego art. 372 KPC, a wspomniana wyżej nowelizacja nie tylko ich nie usunęła, lecz jak się wydaje, wygenerowała dalsze.

Poglądy co do konsekwencji spóźnionego złożenia odpowiedzi na apelację prezentują trzy możliwe rozwiązania. Według pierwszego z nich termin do wniesienia odpowiedzi na apelację ma charakter instrukcyjny, zaś uchybienie mu nie wywołuje żadnych w zasadzie skutków. Drugi nakazuje uznać czynność taką za bezskuteczną, z czym wiąże się pozostawienie pisma (odpowiedzi na apelację) bez żadnego biegu. Ostatnia z możliwości to zastosowanie do spóźnionej odpowiedzi na apelację rygору zwrotu.

¹ Autor jest sędzią Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu.

² Dz.U. z 2019 r. poz. 1469 ze zm.; dalej jako: ZmKPCU.

³ M. Manowska [w:] A. Adamczuk, P. Prus, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. T. I. Art. 1–477¹⁶, Warszawa 2021, s. 1161.

Pierwszy pogląd

Pierwszy z poglądów pojawił się w orzecznictwie Sądu Najwyższego⁴, był on również reprezentowany w doktrynie⁵. Stanowisko to **należy zdecydowanie zakwestionować**. Terminy instrukcyjne są określonymi przez ustawę procesową terminami dla czynności organów sądowych i egzekucyjnych. Stanowią one szczególnie rodzaj terminów ustawowych skierowanych tylko do organu procesowego, nie zaś do stron⁶. Właściwością terminów instrukcyjnych jest brak konsekwencji procesowych ich niedopełnienia przez organ prowadzący postępowanie⁷. Charakteryzują się ponadto tym, że nie mają do nich zastosowania przepisy art. 164, 167 i 168 KPC. Oznacza to, że są one nieprzywracalne. **Terminy instrukcyjne są więc terminami maksymalnymi bez sankcji bezskuteczności**. Uchybienie terminowi instrukcyjnemu przy dokonaniu czynności przez organ procesowy nie pociąga za sobą skutku w postaci bezskuteczności podjętej po upływie tego terminu czynności, nie daje uczestnikom żadnych uprawnień procesowych wynikających z jego naruszenia⁸. Sąd Najwyższy instrukcyjny charakter terminu do złożenia odpowiedzi na apelację wywodził właśnie z braku negatywnych skutków uchybienia takiemu terminowi. Wskazał m.in., że ustawodawca nie przewidział żadnych negatywnych skutków związanych z jego niedochowaniem⁹, jak również, że niewniesienie odpowiedzi na apelację w terminie nie wywiera negatywnych skutków procesowych, ponieważ wszystkie zarzuty strona może podnieść na rozprawie apelacyjnej. Niezachowanie więc tego instrukcyjnego terminu powoduje jedynie to, że pismo strony staje się pismem procesowym, nie odpowiedzią na apelację¹⁰. Rozumowanie to wydaje się jednak błędne. **Nie można przyjąć, że to sam brak negatywnych skutków uchybienia terminowi decyduje o jego instrukcyjnym charakterze**. Decydujące znaczenie ma tu podmiot związany terminem, skoro, jak już wskazano, adresatem terminu instrukcyjnego jest sąd lub inny organ procesowy (np. komornik), a celem jest usprawnienie postępo-

⁴ Zob. postanowienie SN z 16.1.2013 r., II CZ 121/12, Legalis; postanowienie SN z 7.3.2014 r., IV CZ 4/14, Legalis; zob. także T. Radkiewicz, A. Klich [w:] Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, kom. do art. 373¹ KPC, Legalis.

⁵ Zob. też T. Wiśniewski [w:] System Prawa Procesowego Cywilnego. T. 3, cz. 1. Środki zaskarżenia, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2013, s. 237 i n. oraz powołana tam literatura, a także M. Manowska, Apelacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz. Orzecznictwo, Warszawa 2013, s. 166 i n., choć były też poglądy odmienne, zob. o tym T. Zembrzusi, Uchybienie terminu do wniesienia odpowiedzi na apelację a skuteczność zgłoszenia wniosku o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego, MoP Nr 15/2012, s. 824.

⁶ M. Sorysz, Terminy w polskim procesie cywilnym, Warszawa 2007, Legalis, rozdz. 2 § 3.5.

⁷ P. Jądłowski, Naruszenie przez sąd terminu instrukcyjnego w postępowaniu cywilnym jako podstawa odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa, „Internetowy Przegląd Prawniczy” TBSP UJ Nr 10/2017, s. 171.

⁸ M. Sorysz, *op. cit.*

⁹ Postanowienie SN z 16.1.2013 r., II CZ 121/12, zob. przyp. 4; postanowienie SN z 10.11.2010 r., II CZ 113/10, Legalis.

¹⁰ Postanowienie SN z 7.3.2014 r., IV CZ 4/14, zob. przyp. 4.

wania¹⁴. Dodatkowo brak negatywnych skutków uchybienia terminowi wywodzi się z możliwości późniejszego przytoczenia w toku rozprawy apelacyjnej twierdzeń czy zarzutów, które powinny być podniesione w odpowiedzi na apelację, bowiem na posiedzeniu niejawnym, co do zasady, możliwe było jedynie odrzucenie apelacji¹⁵. Pogląd ten spotkał się z uzasadnioną krytyką. Za błędne uznano rozumowanie, zgodnie z którym skoro strona może podnieść twierdzenia i przedstawiać argumenty na ich uzasadnienie również na rozprawie apelacyjnej, a także, aż do jej zamknięcia, jest uprawniona do złożenia wniosku o zasądzenie na jej rzecz od przeciwnika zwrotu kosztów postępowania odwoławczego, to nie ma powodów, aby odmawiać skuteczności procesowej identycznemu stanowisku, tyle że wyrażonemu na piśmie i złożonemu sądowi jeszcze przed terminem rozprawy. Z dopuszczalności dokonania określonej czynności procesowej (tu: przedstawienia twierdzeń i złożenia wniosku o zasądzenie zwrotu kosztów procesu) na rozprawie apelacyjnej nie można przecież wyprowadzać wniosku o automatycznej skuteczności dokonania innej czynności we wcześniejszym stadium postępowania (złożenia pisma przygotowawczego), choćby praktyczne skutki obu były tożsame¹⁶. Pogląd ten zasługuje na zdecydowaną aprobatę. Równie trafnie wskazywano, że traktowanie spóźnionej odpowiedzi na apelację, jako skutecznej czynności procesowej strony w formie zwykłego pisma procesowego, stawia pytanie o *ratio* i cel obowiązywania normy zawartej w art. 372 KPC¹⁷.

Obecnie argument o możliwości podniesienia zarzutów na rozprawie apelacyjnej bardziej jeszcze traci moc, ponieważ podstawowym forum rozpoznawania apelacji zarówno w procesie, jak i postępowaniu nieprocesowym jest posiedzenie niejawne, nie zaś rozprawa. Należy również przyjąć, że uchybienie terminowi do złożenia odpowiedzi na apelację w obecnym stanie prawnym pociąga za sobą negatywne konsekwencje dla strony¹⁸. Wynika to z faktu, że istotnej modyfikacji uległa funkcja odpowiedzi na apelację. Oczywiście nadal zasadniczym celem tego pisma jest umożliwienie odniesienia się do zarzutów skarżącego i zaprezentowanie przez stronę przeciwną stanowiska co do zasadności i dopuszczalności środka zaskarżenia¹⁹, jednak obecnie równie ważną funkcją jest właśnie określenie forum, na jakim apelacja zostanie rozpoznana

(posiedzenie niejawne/rozprawa). Jeżeli bowiem strona domaga się przeprowadzenia rozprawy, musi w tym celu sformułować stosowny wniosek w odpowiedzi na apelację (art. 374 KPC). Dodatkowo, odmiennie niż w dawnym stanie prawnym (uchylony art. 372 KPC), odpowiedź na apelację może wnieść nie tylko strona przeciwna, lecz także współuczestnicy po stronie skarżącej¹⁷. Powoduje to, że argumentacja, którą posłużył się Sąd Najwyższy w cytowanych orzeczeniach, straciła na aktualności.

Drugi pogląd

Aktualnie **przeważający jest pogląd, zgodnie z którym uchybienie terminowi do wniesienia odpowiedzi na apelację skutkuje bezskutecznością tej czynności** (art. 167 KPC)¹⁸. Pogląd ten zgodny jest z literalnym brzmieniem przepisu, jednak przyjęcie tej koncepcji również nie prowadzi do usunięcia wszelkich wątpliwości. Powszechnie przyjmuje się bowiem, że pomimo bezskuteczności samej odpowiedzi na apelację skuteczny pozostanie zawarty w niej wniosek o zasądzenie kosztów procesu, jak również inne wnioski procesowe, niezwiązane bezpośrednio z istotą odpowiedzi na apelację¹⁹. Pogląd ten znajduje swe oparcie w uchwale SN z 16.2.2012 r.²⁰, w której wskazano, że wniosek o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego zgłoszony w odpowiedzi na apelację wniesioną po upływie terminu określonego w art. 372 KPC (obecnie art. 373¹ KPC) jest skuteczny. Do czasu tej uchwały problem ten był przez SN oceniany w różny sposób²¹. I tu jednak u podstawy uznania skuteczności wniosku o zwrot kosztów postępowania leżał argument odwołujący się do możliwości późniejszego skutecznego złożenia takiego wniosku aż do zamknięcia rozprawy (art. 109 § 1 KPC). Sąd Najwyższy uznał, że wniosek o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego nie jest koniecznym elementem odpowiedzi na apelację, celem bowiem odpowiedzi na apelację jest zaprezentowanie przez stronę przeciwną stanowiska co do zasadności tego środka zaskarżenia, a więc odniesienie się głównie do zarzutów skarżącego. Z tego zaś wywiódł, że nie jest uzasadnione, aby skutki

¹⁴ H. Pietrkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2021, s. 603.

¹⁵ T. Zembrzusi, *op. cit.*, s. 824. Nie był to pogląd do końca precyzyjny, bowiem merytoryczne rozpoznanie apelacji na posiedzeniu niejawnym przewidywał w razie stwierdzenia nieważności postępowania art. 374 KPC, jak również możliwość taka istniała w wielu sprawach rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym.

¹⁶ T. Partyk, Termin na złożenie odpowiedzi na apelację. Glosa do postanowienia SN z dnia 7 marca 2014 r., IV CZ 4/14, Lex/el 2014.

¹⁷ T. Zembrzusi, *op. cit.*, s. 826.

¹⁸ Tak: T. Wiśniewski [w:] D. Dończyk, J. Iwulski, G. Jędrejek, I. Koper, G. Misiurek, M. Orecki, P. Pogonowski, S. Sołtysik, D. Zawistowski, T. Zembrzusi, T. Wiśniewski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. T. II. Artykuły 367–505³⁹, Warszawa 2021, s. 79; także M. Michalska-Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*. T. I i II, pod red. T. Zembrzuskiego, Warszawa 2020, s. 843.

¹⁹ T. Zembrzusi, *op. cit.*, s. 824.

¹⁷ Trafnie wskazuje się, że przepis niezbyt fortunnie posługuje się pojęciem pozostałych stron.

¹⁸ Tak T. Ereciński, *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020, s. 126; T. Wiśniewski [w:] D. Dończyk, J. Iwulski, G. Jędrejek, I. Koper, G. Misiurek, M. Orecki, P. Pogonowski, S. Sołtysik, D. Zawistowski, T. Zembrzusi, T. Wiśniewski, *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 79, a także M. Manowska [w:] A. Adamczuk, P. Prus, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 1161, choć z zastrzeżeniem, że przy obecnym systemie apelacyjnym, w którym zasadą jest rozpoznanie sprawy przez sąd II instancji w ramach ciągłości postępowania i możliwość prowadzenia postępowania dowodowego oraz (według części orzeczeń Sądu Najwyższego) dopuszczalność występowania z nowymi zarzutami przez skarżącego po upływie terminu wniesienia apelacji, przyjęcie, że po upływie terminu wniesienia odpowiedzi na apelację strona traci możliwość zajmowania stanowiska w postępowaniu odwoławczym, byłoby nie do pogodzenia z modelem tego postępowania.

¹⁹ Zob. np. T. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 80.

²⁰ III CZP 1/12, OSNC Nr 10/2012, poz. 114, MoP Nr 15/2012, s. 816–817.

²¹ Zob. J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*. T. III, Warszawa 2020, s. 405, a także T. Zembrzusi, *op. cit.*, s. 825 i powołane tam orzecznictwo.

wniesienia odpowiedzi na apelację z uchybieniem terminowi oceniać jednakowo w odniesieniu do właściwego przedmiotu odpowiedzi na apelację, jak i wniosków z tym niezwiązanych, jak wskazany wniosek o zasądzenie kosztów. Jak się więc wydaje, Sąd Najwyższy przyjął stanowisko zgodnie z którym sankcja bezskuteczności obejmie tylko elementy stanowiące istotę odpowiedzi na apelację, nie zaś pozostałe zawarte w tym piśmie wnioskowe. I w tym wypadku trafna jednak będzie – przynajmniej w odniesieniu do wniosku o zwrot kosztów procesu – przywołana wyżej argumentacja *T. Partyka*, że z dopuszczalności dokonania określonej czynności procesowej na późniejszym etapie postępowania nie można wyprowadzać wniosku o automatycznej skuteczności dokonania innej czynności we wcześniejszym stadium postępowania, choćby praktyczne skutki obu były tożsame. Można oczywiście bronić poglądu, że mamy do czynienia z sytuacją, gdy jedno pismo obejmuje *de facto* kilka czynności procesowych – obok ustosunkowania się do zarzutów i twierdzeń apelacji, np. wnioski o zawieszenie postępowania, wyłączenie sędziego, ustanowienie pełnomocnika itp., co przemawiałoby za częściową jedynie bezskutecznością. Uważam jednak, że pogląd ten należy odrzucić. Argumenty za tym przemawiające są dwojakiej natury. W pierwszej kolejności zważyć należy na względy gwarancyjne. W braku bowiem czytelnych kryteriów rozgraniczenia tego, co do istoty odpowiedzi na apelację należy, a co nie (żaden przepis nie określa elementów specyficznych dla takiego pisma, z wyjątkiem może wniosku o rozpoznanie sprawy na rozprawie), zarówno strona składająca odpowiedź na apelację, jak i przeciwnik czy pozostali współuczestnicy nie będą wiedzieć, czy i które z wniosków generalnie bezskutecznej odpowiedzi sąd uzna jednak za skuteczne. Dobrym przykładem może być wniosek o zawieszenie postępowania, który przecież może pozostawać w związku z istotą sporu lub okolicznościami wobec sporu pobocznymi. Dodatkowo, przyjmuje się w tym wypadku, że odpisu takiej bezskutecznej odpowiedzi na apelację nie należy doręczać apelującemu²³. W razie zastosowania koncepcji częściowej skuteczności nie wydaje się to możliwe, wówczas bowiem strona apelująca nie miałaby wiedzy o wnioskach uznanych przez sąd za skuteczne. W razie zaś doręczenia odpowiedzi apelujący nie będzie wiedział, że w zasadniczej swej części odpowiedź ta jest pozbawiona skutków. Taka sytuacja wystąpi również w wypadku doręczeń dokonywanych bezpośrednio przez pełnomocników zawodowych, z pominięciem sądu (art. 132 § 1 KPC). Przeciwno uznaniu koncepcji częściowej bezskuteczności przemawiają także względy funkcjonalne. Jeżeli bowiem przyjmiemy, że także po upływie terminu do wniesienia odpowiedzi na apelację strona może przytaczać argumenty zwalczające zarzuty apelacji, zaś wnioski niezwiązane z istotą apelacji są skuteczne, to okaże się, że *de facto* sankcja bezskuteczności dotyczyć będzie wyłącznie wniosku o przeprowadzenie rozprawy, ten bowiem, jak powiedziano, musi być złożo-

ny w odpowiedzi na apelację. Stawia to pytanie o racjonalność ustawodawcy i cel art. 373¹ KPC, szczególnie przy uwzględnieniu dążenia do koncentracji materiału procesowego.

Trzeci pogląd

Z tych powodów **najatrakcyjniejszym jawi się trzeci pogląd, a mianowicie o stosowaniu do spóźnionej odpowiedzi na apelację rygoru zwrotu**. Postulat taki pojawiał się już na gruncie poprzedniego stanu prawnego²³, zaś jako podstawę wskazywano stosowane przez analogię przepisy o odpowiedzi na pozew, która w razie uchybienia terminowi podlegała zwrotowi (art. 207 § 2 i 7 KPC), bądź też o pismach procesowych (art. 207 § 3 i 7 KPC). Odwołanie się do odpowiedzi na pozew wydawało się być trafne, bowiem istniała wyraźna opozycja między skarżącym a składającym odpowiedź na apelację, którym był zawsze jego przeciwnik. W obecnym stanie prawnym analogia ta zdaje się być zbyt daleko idąca, skoro odpowiedź na apelację mogą złożyć podmioty występujące po tej samej stronie procesowej co skarżący. Nie oznacza to jednak, że brak podstaw do stosowania w tym wypadku rygoru zwrotu – i obecnie pogląd taki jest reprezentowany w doktrynie. Wskazuje się, że odpowiedź na apelację jest *sui generis* pismem przygotowawczym, w związku z czym rygor zwrotu może wynikać ze stosowanego odpowiednio art. 205³ § 5 KPC, choć warunkiem dopuszczalności takiego rozwiązania powinno być poinformowanie uprawnionych do wniesienia odpowiedzi na apelację o terminie do dokonania tej czynności oraz rygorze zwrotu pisma wniesionego z uchybieniem terminu²⁴. Rozwiązanie to jawi się jako najkorzystniejsze zarówno ze względów gwarancyjnych, jak i dla koncentracji materiału procesowego. Trafnie wskazuje się, że kształtowałyby to sytuację procesową w sposób jednoznaczny i klarowny, pozostając jednocześnie w zgodzie zarówno z uregulowaniami dotyczącymi odpowiedzi na apelację, jak i z ogólnymi regulacjami dotyczącymi pism procesowych²⁵.

Interpretacja ta, choć w mojej ocenie słuszna, może jednak budzić krytykę związaną z sięganiem do art. 205³ § 5 KPC w sytuacji, gdy sankcję bezskuteczności można wyprowadzić z art. 167 KPC, niewymagającego odwoływania się do analogii. W związku z tym, choć jak się wydaje istnieje luka w prawie, wymagająca uzupełnienia właśnie poprzez sięgnięcie do analogicznego stosowania art. 205³ § 5 KPC, dla usunięcia wątpliwości interpretacyjnych, jak i dla poprawy jakości przepisów procesowych, **celowa byłaby zmiana art. 373¹ KPC polegająca na dodaniu do niego zd. 3 w brzmieniu: „Przewodniczący zarządza zwrot odpowiedzi na apelację złożonej z uchybieniem terminu”**. ■

²³ T. Ereciński, *Apelacja...*, op. cit., s. 126.

²³ T. Partyk, *Termin...*, op. cit.

²⁴ A. Partyk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, pod red. O. Piaskowskiej, Lex/el 2020, kom. do art. 373¹ KPC.

²⁵ *Ibidem*.

Abstract:**Skutki wniesienia odpowiedzi na apelację w postępowaniu cywilnym z uchybieniem terminu**

Artykuł porusza kwestię skutków procesowych złożenia w postępowaniu cywilnym odpowiedzi na apelację z uchybieniem terminowi przewidzianemu dla dokonania tej czynności. Zagadnienie to miało charakter kontrowersyjny, zaś wątpliwości nasiliły się po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego dokonanej ustawą z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469). Jak się wydaje, zmiany wprowadzone tą ustawą wymagają rewizji dotychczasowych poglądów. Jest to tym istotniejsze, że w stanie prawnym obowiązującym po 7.11.2019 r. przyjęcie określonej koncepcji teoretycznej może wywoływać istotne, realne konsekwencje procesowe. W artykule przedstawiono istniejące w tym zakresie poglądy, dokonując ich oceny i wskazując właściwe (w ocenie autora) rozwiązanie.

Słowa kluczowe: odpowiedź na apelację, bezskuteczność, uchybienie terminowi, zwrot

The effects of filing a reply to an appeal in civil proceedings after the deadline

The article discusses the issue of procedural consequences of filing a reply to an appeal in civil proceedings after the specified deadline. The had been controversial and the doubts only intensified after the amendment of the Code of Civil Procedure by the Act of 4 July 2019 amending the Code of Civil Procedure and certain other acts (Journal of Laws of 2019, item 1469). It seems that changes introduced by that Act require that the hitherto views be revised. This is all the more important as in the legal situation after 7 November 2019 adoption of a definite theoretical conception may produce in practice significant procedural consequences. The article presents the views prevailing in his respect, evaluates them and outlines the correct (in author's opinion) solutions.

Key words: reply to an appeal, ineffectiveness, missing the deadline, return

Reklama

beckakademia SZKOLENIA ONLINE

KPC: Postępowanie odrębne po zmianach – uproszczone, w sprawach gospodarczych, nakazowe, upominawcze i elektroniczne upominawcze

6 grudnia 2021 r.

Prowadzący: SSO Grzegorz Karaś

ZAPISY I SZCZEGÓŁY: akademia.beck.pl • 81 / 46 13 305

